

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

R I C H A R D F L A N A G A N

Moartea unei călăuze pe râu

Traducere din limba engleză și note
PETRU IAMANDI

În timp ce mă nășteam, cordonul ombilical mi s-a prins în jurul gâtului, și astfel am venit pe lume, fluturând disperat din brațe, neputând să țip și, bineînțeles, nici să iau gura de aer cu care să-mi încep viața afară din pântecul mamei, sufocat de însuși lucrul care până atunci mă hrănise, îmi dăduse viață.

Un spectacol cum rar se poate vedea!

Și nu doar fiindcă eram aproape sufocat, ci și fiindcă m-am născut în căiță, oul acela transparent în care crescusem până să ies. Căița ar fi trebuit să se rupă cu mult înainte ca dintre coapsele mamei, care se sforțau să mă scoată în lume, să apară capul meu umed și ruginiu. Eu însă, ca prin miracol, am ieșit din pântec închis în acel glob elastic al vieții, făcându-mi intrarea în lume cam la fel cum îmi fac acum și ieșirea. Înotam în sacul de un albastru lăptos, plin cu lichid amniotic, smucindu-mă în toate părțile, împingând fără folos din membre, cu capul ascuns de cordonul ombilical răsucit în jurul meu ca o coroană. Dădeam înnebunit din mâini și din picioare, ca și cum aș fi fost condamnat să văd mereu totul prin această peliculă lipicioasă, izolat de restul lumii și de restul vieții mele de către ceea ce până atunci mă

protejase. Nașterea mea a fost și este încă un spectacol de pomină.

Sigur, în clipele acelea n-aveam de unde ști că eram pe cale să fiu expulzat din sfera mea imperfectă, ea însăși expulzată dintr-o altă sferă, mai mare, pântecul mamei, ai cărui pereți începuseră pe neașteptate, cu mai puțin de o zi în urmă, să se miște violent, incontrollabil. Dacă aș fi fost prevenit asupra necazurilor de care urma să am parte atât de curând, aș fi rămas pe loc. Nu că ar fi contat. Pereții pulsau și mă împingeau doar ca să mă alunge dintr-o lume în care mă simțeam foarte bine și față de care nu greșisem cu nimic – doar dacă nu cumva faptul că, de la câteva celule, crescusem până la o persoană în toată regula putea fi luat drept o acțiune agresivă.

Din acel moment, plafonul și dușumeaua lumii în care mă aflam s-au pus în mișcare fără pauză, tot mai intens, ca valurile mării în timpul fluxului, care cresc în tărie odată cu fiecare recif întâlnit în cale. În fața unui asalt atât de violent, bineînțeles că n-am putut decât să mă resemnez, lăsându-mă izbit de pereții înguști ai colului uterin, dat cu capul de ei. Și de ce această umilință? Mă simțeam atât de bine în lumea aceea, în întunericul ei senin, ce pulsa ritmic, în apele ei calde, dulci, cum mă lăsam purtat de ele încolo și încoace. Cine a adus lumină în lumea mea? Cine m-a făcut să mă îndoiesc de acțiunile mele, ce nu țineau cont până atunci nici de motivații, nici de consecințe? Cine? Cine m-a împins în această călătorie pe care eu unul n-am vrut-o? Cine?

Și de ce am acceptat?

Dar cum de știu toate astea? E imposibil. Cred că imaginația îmi joacă feste.

Și totuși... și totuși...

Moșa a desfăcut repede cordonul ombilical, cu mâini sigure, și-a înfipt degetul mare în căiță, ca micul Jack Horner¹ care își caută pruna în prăjitură, și, smucindu-l în sus spre capul meu, a rupt-o. Un mic potop s-a revărsat pe dușumeaua prăfuită a odăiței din Trieste, făcând-o alunecoasă precum viața. A urmat un țipăt. Și un hoț de răs.

Mama a păstrat membranele. Mai târziu le-a uscat, fiindcă se știe că acela care se naște cu căiță va avea mare noroc în viață; soarta garantează că și copilul născut astfel, și persoana care păstrează membranele vor fi ferite de înec. Voia să le țină până mă făceam eu mare, să mi le dea atunci, dar în prima mea iarnă m-am îmbolnăvit de pneumonie, drept care le-a vândut unui marinar ca să-mi poată cumpăra câteva fructe. Marinarul a pus pe cineva să i le coasă în haină – sau cel puțin așa i-a spus mamei că vrea să facă.

După nașterea mea din noaptea aceea, cu ani în urmă, moșa, căreia oamenii îi ziceau Maria Magdalena Svevo – nume magnific! –, dar care se chema de fapt Ettie Schmitz, nume pe care ea îl ura, a stins lumina mult prea puternică și, acum, că țipetele femeii aflate în chinurile facerii încetaseră, a deschis ferestrele. În odaie au pătruns încet aerul plăcut al nopții de toamnă și duhoarea Mării Adriatice, mirosul acela ciudat de închis, specific european, al mileniilor de război, tristețe și supraviețuire, care se întrecea acum cu mirosul deschis, de sânge, al nașterii, ce umplea odaia aproape

¹ Protagonistul unei poezii pentru copii

goală, cu pătura care ținea loc de ușă, cu pereții scorojiți și tabloul solitar, fărâmițat pe alocuri de lepisme, al Madonnei care atinge o inimă rănită cu degetele întinse ale mâinii drepte. Ce degete! Desăvârșite, atât de lungi, de moi și mătăsoase! Atât de diferite de degetele muncite, mici și boante ale Mariei Magdalena Svevo!

Maria Magdalena Svevo s-a lăsat în genunchi și, ținând în mâinile acelea aspre o cârpă, a început să curețe sângele și celelalte lichide ce nu se îmbibaseră încă în dușumea, ale cărei urme, cugeta ea, alcătuiau o adevărată arhivă a vieții umane, o istorie, scrisă în pete decolorate de sânge, vin, spermă, urină și fecale, a mersului vieții, de la naștere la tinerețe, la dragoste, boală și moarte. În timp ce Maria Magdalena Svevo curăța de zor, mama privea cum dosul ei mare și rotund se legăna înainte și înapoi – o semilună argintată de lumina lunii pline ce revărsa în odaia nașterii mele razele ei liniștitoare.

Cum de știu lucrurile astea? Maria Magdalena Svevo, care mi-a desprins răsând cordonul ombilical din jurul gâtului, care a continuat să râdă de asta de fiecare dată când mă vedea, mi-a povestit foarte puține despre nașterea mea, deci nu le știu de la ea. De la mama n-am aflat mai nimic. De-abia când aveam zece ani mi-a spus că m-am născut la Trieste – după ce-am auzit că Maria Magdalena Svevo fusese cât pe ce să moară acolo în împrejurări aproape comice, în timpul unei călătorii înapoi acasă. Doi studenți beți intraseră cu scuterul în ea, la piață. Tipic pentru forța și încăpățânarea ei, în timp ce studenții muriseră la mai puțin de douăzeci și patru de ore de la accident, octogenara Maria, după ce stătuse trei luni în spital, se întorsese în Australia mai sănătoasă

decât la plecare. Dar, cum spunea și Harry, tatăl meu, Maria lua întotdeauna mai mult decât dădea.

Când mama i-a plătit cât se dădea de obicei la o naștere, Maria Magdalena Svevo s-a simțit nemulțumită și, în drum spre ușă, a șterpelit o sticlă de whisky la care mama ținea mult – singura ei sticlă de whisky, pe care o câștigase în urma unei nopți de amor cu tatăl meu. Sticla și fiul nedorit, adică eu – doar cu atât se alesese mama până atunci de la tatăl meu, care își ispășea pedeapsa într-o pușcărie din apropiere. Mama spunea adesea că i-ar fi prins mult mai bine dacă Maria Magdalena Svevo mă lua pe mine în locul sticlei de whisky. Maria Magdalena Svevo râdea și de asta.

– Voi, ăștia din neamul Cosini, sunteți toți la fel, zicea ea. Vi se dă darul vieții, și voi ce faceți? Îl aruncați cât colo! Maică-ta vrea să scape de tine, iar tu nici gând să vii pe lume, mai să te gâtui când ai văzut lumina la capătul colului uterin. Ce oameni!

Apoi trăgea din nou din trabuc, un viciu pe care-l împărțea cu mama, din pachetul căreia se servea din când în când, fără știrea ei.

– Nu face decât să-și scurteze viața și să mi-o prelungască pe a mea, spunea mama despre aceste furtișaguri. Și chiar îi sunt recunoscătoare că așa-mi petrec mai puțin timp din viață în tovărășia ei.

Ceea ce nu era chiar adevărat, fiindcă, de fapt, se simțeau foarte bine împreună, dar se fereau s-o recunoască. Atunci când Maria Magdalena Svevo își cumpăra totuși trabucuri, lucru care se întâmpla foarte rar, își lua o marcă austriacă ieftină, vândută într-o cutie din carton pe care era desenat în relief un vultur cu două capete.

– Ultima pâlpare a imperiului, zicea ea râzând, în timp ce trăgea un ultim fum cu miros de fructe din chiștoc, înainte să-l stingă.

Subiectul ei preferat era plăcerea ultimului trabuc.

– Câți oameni n-au parte niciodată de plăcerea ultimului fum? Trabucuri, țigări, principiul e același. Hai, spune-mi, Aljaz, câți?

Din gura ei, numele meu suna întotdeauna blând, frumos. Uneori îmi închipuiam chiar că-i plăcea să-l simtă vibrându-i în gâtul plin de nicotină și ieșindu-i încet, printre buzele umflate, odată cu norii de fum.

– Ali-uș, Ali-uș, Ali-uș, scanda ea ca pe o poezie pentru copii, fără să se adreseze cuiva anume.

Eu ridicam privirea și zâmbeam, iar ea, câteodată, mă vedea, îmi răspundea tot cu un zâmbet și-și relua monologul despre fumat.

– Și așa, pe patul de moarte, oamenii fumează mai întâi o țigară, pe urmă încă una, și încă una, fără să știe care-i ultimul fum dinainte să moară, deci fără să poată savura acel ultim moment îmbătător. Își îndrepta trabucul uriaș spre mine și-l flutura ca pe bagheta unui dirijor, ca să pară mai convingătoare. Tocmai de asta, Aljaz Cosini, trebuie să-ți pui în cap ca măcar o dată pe an să te lași de fumat – plăcerea anuală pe care s-o aștepți cu nerăbdare și să ți-o aduci aminte mai târziu. Ca atunci când te duci la băi, adăuga ea, bătând ușor cu degetul în cutia cu vulturul bicefal, făcându-mi cu ochiul și râzând. Ca atunci când imperiile renunță la războaie.

Nu înțelegeam mai nimic din ce spunea, dar vorbele ei păreau că mi se întipăresc în minte, imprimare în creier precum vulturul cu două capete pe cutia de carton,

vii, pline de înțeles – dacă aș fi putut numai să deslușesc acest înțeles.

Maria Magdalena Svevo avea nenumărate istorioare despre ultimele ei trabucuri. La unele se gândea cu afecțiune, ca la niște clipe memorabile, extraordinare, tragice sau pline de romantism, la altele ca la niște mici plăceri, luate ușor, pasabile. Erau ultime trabucuri melancolice, precum cel din ziua în care plecase din Trieste ca să trăiască în Australia, fumat în balconul pensiunii ținute de Enrico Mruele, ginerele pe care-l disprețuia atât de mult, în timp ce privea cum soarele răsare pentru ultima oară peste îndrăgitul ei oraș natal. Își amintea, în cuvinte mișcătoare, cum lacrimile îi picuraseră pe mână și de acolo pe trabuc, adăugând ultimului fum tras în piept un iz de sare și amărăciune. Era apoi ultimul trabuc aprins cu ironie veselă atunci când, împreună cu mama, se angajase la fabrica de gem de pe cheiul din Hobart, unde lipeau etichete pe conserve. Vârâse atunci chiștocul într-o cutie cu gem de ananas și pepene galben. Maria Magdalena Svevo era o femeie pentru care calitatea însemna totul, și mai mult ca orice îi plăcea expresia australiană „ori la Sydney, ori în ultima văgăună“, care rezuma în bună măsură ideea ei despre viață. De ce vâ-râse chiștocul într-o conservă cu gem ce avea să fie deschisă de o gospodină amărâtă din vreo nouă și ușor isterică suburbie australiană?

– Ori la Sydney, ori în ultima văgăună, replica ea, însoțindu-și expresia cu un rotocol de fum întunecat. Gemul pe care-l făceau ăia acolo era o porcărie. Dar oamenii sunt proști și-l cumpără. Ori faci un gem ca lumea, ori mai bine nu-l mânca! Ultimul meu trabuc

a fost un avertisment dat poporului australian. Își încheșta mâna dreaptă și împungea aerul de câteva ori cu trabucul vârât între degete, ca un box mocnind, ca să dea mai multă greutate cuvintelor. Ori un gem ca lumea (buf!), ori nici un fel de gem (buf)! Nu ca porcăria aia (buf)! Ori la Sydney, ori în ultima văgăună!

Erau și ultime trabucuri tragice, precum cel pe care-l fumase la înmormântarea mamei și căruia îi scuturase scrumul în groapă în timp ce preotul declama „căci țărână ești și în țărână te vei întoarce“. Acesta este un ultim trabuc pe care l-am văzut cu ochii mei. Preotul s-a oprit și a ridicat privirea spre cer, dezgustat. Ceilalți nu s-au mai uitat în groapă, ci la Maria Magdalena Svevo, care purta o rochie neagră și o pălărie de aceeași culoare, cu borul lat, care fusese poate la modă în Trieste, prin anii 1930. În Hobart, Tasmania, în 1968, cu siguranță nu era. Pe altcineva poate că ar fi arătat ca naiba. Pe ea arăta nemaipomenit. De sub borul lat, cu ochii ei pe jumătate ascunși – ochii aceia mari, căprui spre negru, atât de afundați între riduri încât semănau cu stafidele muscate, îmbibate în alcool, cu care mama făcea *stritzel* –, cu ochii aceia extraordinari în care simțeai că, dacă plonjezi, n-aveai cum să mai ieși la suprafață, s-a uitat lung la preot cu cea mai înverșunată privire de care era în stare. Pentru o femeie scundă și grasă, Maria Magdalena Svevo putea arăta de-a dreptul feroce. În astfel de clipe, căpăta ceea ce se poate numi doar prestanță. Cu accentul ei tărăgănat din Trieste, a spus cu o voce care nu admitea replică:

– „O, deșertăciune a deșertăciunilor“, a zis Ecclesiastul, „*totul* este deșertăciune!“ Apoi a aruncat chiștocul

și a adăugat: „Un neam trece, și altul vine, dar *pământul* rămâne totdeauna!“

Chiștocul incandescent s-a înălțat și a căzut în cel mai frumos arc de cerc în fața ochilor noștri – o spirală mocnită de fum ce a coborât în groapă. Când ne-am desprins privirea de el, am văzut cum Maria Magdalena Svevo se răsuțește pe tocurile înalte (pantofi cumpărați special cu această ocazie) și se îndepărtează cu pași mari.

Ah, Maria Magdalena Svevo, ce n-aș da să fii aici, acum, în timp ce mă înec, tocmai aici, pe râul Franklin, privind în sus, prin apa străvezie, la crăpătura dintre stânci, dincolo de care deslușesc lumina zilei! Nu e foarte departe, lumina aceasta, și, dac-ai fi aici, ți-aș spune cât de mult aș vrea să ajung la ea. Ori la Sydney, ori în ultima văgăună. Viața sau moartea. Alte opțiuni nu există.

Îmi vine să râd când mă gândesc că, după cât ai format tu pe lume, eu sunt cel care va muri de insuficiență pulmonară. Nu-mi mai simt plămâni ca pe niște baloane imense care ard la foc încins. Ba nu, ca să fiu cinstit, îi mai simt, dar nu-mi mai fac griji din pricina asta; mintea mi s-a desprins total de durere și rățește, smucit, când într-o parte, când într-alta, precum bulele de aer pe care le văd deasupra, atrase parcă de un curent magnetic căruia nu i se pot împotrivi. Precum bulele acestea, gândurile mele par să-și fi pierdut orientarea, oricât de tare aș încerca să le fixez și să le îndrept într-o anumită direcție. Focul din plămâni mei îl văd ca pe un foc de tabără tot mai îndepărtat, iar mintea îmi trece la lucruri care contează acum, lucruri pe care, chiar dacă rămân neterminate, chiar dacă nu le pot urmări până la capăt,

le văd cel puțin cu o claritate pe care n-am avut-o la vremea când s-au petrecut.

Apoi, înainte chiar să-mi pot formula gândul, îmi dau seama.

Am fost dăruit cu viziuni.

Brusc, înțeleg ce se întâmplă cu mine.

Eu, Aljaz Cosini, călăuză pe râu, am fost dăruit cu viziuni.

Dar imediat mă îndoiesc. Îmi spun: Așa ceva e imposibil, am pătruns într-o lume a fantasmelor, a halucinațiilor, fiindcă un om care e pe cale să se înece nu poate avea parte de astfel de experiențe. Gândirea mea rațională e însă contrazisă de o cunoaștere pe care până acum n-am știut că o posed. Iar gândirea rațională nu poate decât să combată această cunoaștere: că spiritul celor care dorm și al celor care sunt pe moarte într-o pădure tropicală cutreieră peste tot, vede totul; că știm mult mai multe despre noi decât vrem să recunoaștem și că, atunci când, în sfârșit, recunoaștem, o facem în marile momente de adevăr din viață, când iubim sau urâm, la naștere sau la moarte. Dincolo de aceste momente, viața noastră pare o lungă călătorie ce ne îndepărtează tot mai mult de adevărurile pe care toți le purtăm în noi înșine, de trecutul și viitorul nostru, de ce am fost și ce vom redeveni. Iar în această călătorie, ghidul nostru, mentorul nostru e gândirea rațională. Dar iată că nu și acum. Gândirea rațională nu e convinsă de cunoașterea aceasta – cunoașterea mea – că tot ce văd e adevărat, că s-a întâmplat aieva. Nu mai contează însă. Chiar dacă nu sunt faptele despre care se scrie în ziare, sunt,

totuși, adevăruri. Un neam trece, și altul vine. Dar ce anume le leagă? Ce rezistă? Ce rămâne în pământ pentru totdeauna?

Am fost dăruit cu viziuni – viziuni grandioase, mărețe, năvalnice, impetuoase. Îmi vuieste mintea de ele, pe măsură ce-mi apar.

Și trebuie să le împărtășesc cuiva, altfel vraja lor devine o povară.

CUPRINS

Capitolul 1.....	9
Capitolul 2.....	20
– Aljaz –	24
– ziua întâi –	38
– ziua a doua –	41
Capitolul 3.....	50
– Harry, 1946 –	53
– Harry, copil –	60
Capitolul 4.....	92
– ziua a treia –	94
– tânărul Aljaz –	100
Capitolul 5.....	131
– ziua a treia –	150
– Ned Quade, 1832 –	154
– a treia noapte –	156
Capitolul 6.....	162
– Sonja și Harry –	163

–Ned Quade, 1832 –	168
–ziua a patra –	171
–Sonja și Harry –	175
–ziua a cincea –	185
–Harry –	189
–Couta Ho, 1993 –	197
Capitolul 7	207
–mătușa Ellie, 1940 –	208
–mătușa Ellie, 1941 –	221
–mătușa Ellie, 1946 –	223
–Harry, 1946 –	232
–ziua a cincea –	236
Capitolul 8	239
–un ocean de grâu prevestește moartea –	242
–Harry, 1946 –	250
–Harry, 1993 –	255
–Ned Quade, 1832 –	259
–Aljaz, 1993 –	265
–ziua a patra –	276
Capitolul 9	289
–Bulboana –	302
–Gândacu –	308
–Eliza Quade, 1898 –	313
–Gândacu –	317
–Căpățâna Geei –	320

Capitolul 10.....	335
– Perla Neagră, 1828 –.....	341
– Eliza, 1898 –.....	348
– Aljaz –.....	349
Capitolul 11.....	353
Capitolul 12.....	354
– și vede zorii –.....	355